

VJERA ZLATAR MONTAN

Antofagasta - Chile
Esmeralda 2361

CUATRO CERAMIOS PRECOLOMBINOS EN ZAGREB

UDC 903:738.6(399.7)
Original scholarly paper

En el Museo Arqueológico de la ciudad de Zagreb se hallan varios ceramios de época precolombina, pertenecientes a diferentes culturas y regiones de América. Corresponden a la antigua colección del museo¹, anteriores al año 1900, producto de adquisiciones o donaciones de los que no se tienen antecedentes sobre fechas ni condiciones de su arribo a dicha institución. De ellos presentamos cuatro ceramios pertenecientes a dos culturas prehispánicas - Chimú y Chancay - que se desarrollaron en el territorio de la actual república del Perú. El presente trabajo se basa en la descripción de estos ceramios y una breve relación de las culturas a las que pertenecen, incluyendo mapa de ubicación.

DESCRIPCION DE LOS CERAMIOS

1. N° Inventario 303

Jarro con asa - Cultura Chimú

Ceramio de color negro grisáceo, en buen estado de conservación. De forma semi globular, cuello cilíndrico y asa vertical; opuesto al asa se presenta un resalte de 2,5 cm. de ancho que forma en la parte superior un escalerado masivo. Sobre el cuerpo la decoración consiste en dos franjas paralelas con figuras trabajadas en relieve; la franja superior formada por una serie de grecas que terminan en escalerados y la inferior presenta una superficie punteada con pequeños gránulos sobresalientes. La base casi circular no es completamente plana, lo que hace un poco inestable a la vasija. En parte del cuello el pulido se destaca por su brillo, en cambio la zona inferior presenta un pulido sin brillo, y en partes de coloración beige. La pasta es de grano muy fino y en ella se advierten pequeñas inclusiones brillantes. En general se advierte precisión en la factura del ceramio.

Medidas: altura 15,1 cm, diámetro máximo 13 cm, diámetro bucal 3,3 cm, diámetro de la base 6,8 cm.

Lámina 2, numeros 1 y 2.

¹ Mis agradecimientos al director del Museo Arqueológico, prof. Ante Rendić-Miočević, a la investigadora señora Valerija Damevski y en forma muy especial al Dr. Ivan Mirnik, quienes posibilitaron el presente trabajo.

2. N° Inventario 774

Fragmento de vasija? - Cultura Chimú

Representa una cabeza humana, posiblemente parte de una vasija, en la literatura pertinente no hemos encontrado material comparable. Presenta una cara ancha y corta en al cual se destacan los ojos de forma almendrada con el iris sobresaliente y pulido; la nariz aguileña en relieve y en su parte inferior posee dos hendiduras en función de fosas nasales. La boca es una incisión con los bordes levemente inclinados y con dos líneas paralelas que van desde la nariz hacia los extremos de la boca. Las orejas levemente señaladas presentan dos orejeras de forma circular. En la parte superior se observa un gorro o tocado, cuya parte frontal presenta líneas incisas en forma de triángulos y en la parte central se rellena con círculos puntuados distribuidos simétricamente. En los dos extremos sobresalen aditamentos macisos con líneas incisas en forma de letras V. La parte central de la cabeza posee una abertura con bordes erosionados, donde posiblemente se insertaba una prolongación del tocado o abertura perteneciente a un cuello de vasija. La parte posterior es completamente lisa, sin adornos. El ceramio presenta un color negro, pasta fina pulida y cocida en atmósfera oxidante; el desgrasante es muy fino y apenas se advierte. Interiormente es de color café claro.

Medidas: altura máxima conservada 8,2 cm, ancho máximo de la cara 7,7 cm, grosor de las paredes 0,6 cm.

L[^]mina 2> numeros 3 y 4

3. N° Inventario 287

Fragmento de vasija - Cultura Chancay

Parte superior de una vasija de las denominadas en inglés "king pots". Cuerpo de forma oblonga con cabeza escultórica, de color gris lechoso y engobe granuloso, la superficie presenta huellas de las estrias del pulimento, pasta bastante porosa. La parte superior presenta un rostro a base de modelado, los ojos, nariz y orejas; pintura alrededor de los ojos y una línea que los prolonga hacia las sienas, sobre la barbilla una ancha línea pintada; las pinturas representan posiblemente adornos o tatuajes. Separando la cara se ha pintado una línea que conformaría un tocado, el cual se representa con cuatro adornos modelados en relieve, entre ellos se han pintado triángulos unidos en el centro. En la parte inferior se presentan dos manos muy sumariamente representadas, los dedos con incisiones y pintura, sosteniendo un vaso. La parte posterior de la vasija con pintura descuidada, seguramente se le dio importancia solamente a la parte anterior. En el interior la pasta es de color rojizo y en la porción superior pintada de gris.

Medidas: altura conservada 21,5 cm, diámetro bucal 11,2 cm, diámetro inferior 17,3 cm

Lámina 3, numeros 1 y 2.

4. N° Inventario 274

Fragmento de vasija - Cultura Chancay

Parte superior de una vasija de la que se ha conservado solo la parte correspondiente al rostro y al tocado, corresponde al mismo tipo del ceramio anteriormente descrito. La pasta es de color rojizo y bajo el engobe se advierten las huellas del pulido. Los ojos en relieve circundados por un borde sobresaliente, nariz modelada y con dos agujeros que conforman las fosas nasales. Boca pequeña entreabierta con la barbilla un poco sobresaliente. Las orejas delineadas y en los lóbulos se insertan

² Luis Guillermo Lumbreras, *De los pueblos, las culturas y las artes del antiguo Perú*. Moncloa-Campodónico - Edotores Asociados Lima, 1969

orejeras circulares agregadas, en la parte posterior se advierte la inserción de las orejeras. En la parte inferior del rostro una línea pintada que abarca la barbilla de oreja a oreja y dos líneas verticales en ambas mejillas. Alrededor de la abertura superior se presenta una franja de 4 cm de ancho limitada por dos líneas paralelas pintadas de color café rojizo, además de pequeñas líneas verticales que encierran nueve protuberancias que se distribuyen en todo el contorno. En el centro de la parte posterior se conserva parte de un asa que presenta líneas oblicuas pintadas y entre ellas puntos. Este fragmento se presenta muy deteriorado y ha sido restaurado desprolijamente. La abertura bucal es de forma ovalada y mide 10,4x12,5 cm.

Medidas: altura conservada 10,7 cm.

Lamina 3, número 3.

CULTURA CHIMU

En el área andina durante el denominado Estadio Posclásico surgen dos grandes culturas que se desarrollaron entre los años 1.100 y 1470 después de Cristo. Son ellas culturas Chimii y Chancay las que desaparecen después de su conquista por los Incas.²

La cultura Chimii durante la época de su máximo apogeo se extendió desde Tumbes por el norte hasta Carabayllo, en Lima por el sur. Constituyeron un reino casi un imperio que participó del ideal militarista de la época; su capital fue la ciudad de Chanchan, la ciudad arqueológica más grande del Perú, ubicada aproximadamente a 4 km al oeste de la actual ciudad de Trujillo.

Su economía se basó fundamentalmente en la agricultura y en el comercio de artesanía. Se especializaron en el trabajo del oro y la plata, elaborando utensilios, ornamentos y figurillas sólidas, huecas o laminadas.

La cerámica Chimii se identifica por su brillo metálico obtenido por la combinación del ahumado de la superficie y de su tratamiento por pulimento, es monocroma predominantemente negra y su manufactura es en base a moldes. Decoran las paredes con incisiones y relieves; predominan las formas de cántaros globulares de base esférica con gollete tipo estribo. Cántaros con asa adherida al cuerpo y al gollete del recipiente. En la decoración es común el bajorrelieve y el fondo de punteados; como elementos decorativos son frecuentes las volutas, grecas, escalerados y círculos.

CULTURA CHANCAY

Se situaba en la costa central y ocupó los valles de Chancay y Chillón, extendiendo sus influencias hasta Rimac. Desarrolló núcleos urbanos con edificaciones ceremoniales y administrativas, usando en las construcciones el barro y la piedra. La agricultura ejercida en un medio in hópito, necesitó de grandes trabajos de ingeniería como son las terrazas de cultivo, canales de riego y reservorios de agua.

Esta cultura es conocida principalmente por su cerámica, tejidos y manufacturas en madera. Es especialmente notable su textilería que aunque fue producida masivamente, su gran calidad demuestra un alto grado de especialización; son notables sus gasas, encajes, pintura sobre tela y la técnica del brocado.

La forma de las vasijas es variada, pero las más frecuentes son los cántaros oblongos con un gollete ancho en el que se ha modelado y pintado una cara humana, con pintura facial y tocado; los personajes son masculinos y usan grandes orejeras, llevan en sus manos un vaso posiblemente con un significado ritual.

La cerámica es en general tosca, de superficie áspera debido a que la arcilla y engobes empleados son muy granulosos. Para confeccionar los ceramios usaron moldes, lo que indica que se llegó a una producción casi industrial.

Tuvo esta cultura un intenso comercio interregional que la puso en contacto con una variedad de estados regionales. Cae bajo el dominio del Imperio Inca en el siglo XV.

DESCRIPCION DE LAS LAMINAS*
OPIS TABLI

Lámina 1

Segmento de la costa norte peruana con el área de dispersión de las culturas Chimú y Chancay. Puntos de referenda actuales.

Tabla 1

Segment sjeverne peruanske obale s područjem rasprostiranja kultura Chimú i Chancay. Točke s naznakom današnjih lokacija.

Lámina 2

1. Perfil del ceramio 1.; 2. Parte posterior del ceramio 1.; 3. Frente del ceramio 2.; 4. Perfil ceramio 2.

Tabla 2

1. Profil keramike 1.; 2. Stražnji dio keramike 1.; 3. Prednji dio keramike 2.; 4. Profil keramike 2.

Lámina 3

1. Frente del ceramio 3.; 2. Parte posterior del ceramio 3; 3. Frente del ceramio 4; 4. Perfil de un ceramio Chancay tipo »King pot«

Tabla 3

1. Prednji dio keramike 3.; 2. Stražnji dio keramike 3.; 3. Prednji dio keramike 4.; 4. Profil jedne keramike Chancay tipa »king pot«.

* Las láminas y los realizó Atilio Biaggini funcionario del Institute de Antropologia de la Universidad de Antofagasta, a quien agradezco.

SAŽETAK
ČETIRI PRIMJERKA PRETKOLUMBIJSKE KERAMIKE U ZAGREBU
UVOD

Arheološki muzej u Zagrebu u svojem fundusu raspolaže s nekoliko keramičkih predmeta iz pretkolumbijskog razdoblja, koji pripadaju različitim kulturama iz raznih područja Amerike. Ti predmeti potječu iz ranije zbirke Muzeja¹, iz vremena koje je prethodilo 1900. godini, i vjerojatno se do njih došlo kupnjom ili donacijom, no nepoznato je vrijeme kao i okolnosti njihova prispjeća u vlasništvo ove institucije. Od tih ćemo predmeta obraditi četiri keramička eksponata koji pripadaju dvjema prethispaničkim kulturama - Chimú i Chancay - a obje su te kulture svoj razvoj postizale na području današnjeg Perua. Priloženim elaboratom opisat ćemo te keramičke predmete, dati kratki prikaz kultura kojima pripadaju kao i tlocrt njihova geografskog smještaja.¹

OPIS KERAMIČKIH PREDMETA

1. Inventarski broj 303

Vrč s ručkom - kultura Chimú

Sivkastocrna keramika, dobro uščuvana. Polukuglastog oblika, cilindričnog grla, s okomito postavljenom ručkom; na strani suprotnoj od drška nalazi se izbočina

¹ Zahvaljujem se direktoru Muzeja prof. Anti Rendiću-Miočeviću, muzejskom savjetniku gospodi Valeriji Damevski, te posebno dr. Ivanu Mirmiku, koji su mi omogućili ovaj rad.

široka 2,5 cm koja na gornjem dijelu tvori masivni stepeničasti dio. Trup vrča ukrašen je s dvije usporedne trake na kojima su izradeni reljefni likovi; na gornjoj je traci niz meandera koji stepeničasto završavaju, dok je donja ukrašena okruglim izbočenim zrcima. Dno, gotovo kružnog oblika, nije posve ravno što pridonosi stanovitoj nestabilnosti posude. Grlo vrča je polirano do visokog sjaja, dok su donji dijelovi polirani bez sjaja, mjestimice u beige boji. Glina je vrlo fine granulacije i u njoj su uočljiva sitna sjajna zrnca. Općenito, ova se keramička posuda ističe svojom finom izradom.

Veličina: visina 15,1 cm; maksimalni promjer 13 cm; promjer otvora 3,3 cm; promjer dna 6,8 cm

Tabla 2, broj 1 i 2

2. Inventarski broj 774

Fragment posude - kultura Chimú

Prikazuje ljudsku glavu; vjerojatno je dio jedne posude; u odgovarajućoj literaturi nismo našli usporedljive opise. Prikazuje široko, kratko lice; na njemu se ističu bademaste oči s izbočenom, poliranom zjenicom; nos je orlovski, reljefan, na donjem su mu dijelu dvije udubine u funkciji nosnih otvora. Usta su izvedena urezom, lagano spuštenih krajeva, dvije linije povezuju nos s rubovima ustiju. Usi, jedva naznačene, ukrašene su naušnicama kruznoga oblika. Na gornjem dijelu primjećuje se kapa ili neka vrsta pokrivala glave kojemu su na prednjoj strani urezane linije u obliku trokuta čiji su središnji dijelovi ispunjeni simetrično raspoređenim utisnutim kružnicama. Na oba kraja su izbočeni masivni dodaci na kojima su urezane linije u obliku slova V. Na središnjem dijelu glave je otvor nagrizenih rubova u koji se, možda, umetao neki produzetak ukrasa glave, ili je otvor pripadao mogućem grlu zdjele. Stražnja je strana posve glatka, bez ukrasa. Boja ove keramike je crna, glina je fino polirana i pečena u oksidirajućoj atmosferi; odmasivač je vrlo fin i jedva se zamjećuje. Unutrasnjost je svijetlosmede boje.

Veličina: najviša sačuvana visina 8,2 cm; maksimalna širina lica 7,7 cm; debljina stijenki 0,6 cm

Tabla 2, broj 3 i 4

3. Inventarski broj 287

Fragment posude - kultura Chancay

Gornji dio jedne od onih posuda koje se na engleskom nazivaju »king pots«. Trup duguljasta oblika sa skulpturalnom glavom, mliječnosive boje, u zrnastoj engobi; na površini su vidljivi žljebići nastali poliranjem; glina je dosta porozna. Na gornjem je dijelu prikazano izmodelirano lice, oči, nos i uši; oči su obrubljene bojom a jedna ih linija izdužuje prema sljepoočicama, na bradi oslikana široka linija; ti oslikani dijelovi predstavljaju vjerojatno ukrase ili tetovirane šare. Odvajajući lice, oslikana je također linija koja uokviruje neku vrstu ukrasnog pokrivala glave, a na ovome su četiri reljefno modelirana ukrasa između kojih su oslikani trokuti međusobno povezani u središtu. Na donjem su dijelu dvije posve sumarno prikazane ruke, prsti su samo urezani i oslikani i pridržavaju čašu. Stražnji dio posude nemarno je obojen; vjerojatno je sva pažnja posvećena prednjem dijelu. U unutrašnjem dijelu smjesa je crvenkaste boje dok je gornji dio obojen sivo.

Veličina: sačuvana visina 21,5 cm; promjer otvora 11,2 cm; donji promjer 17,3 cm

Tabla 3, broj 1 i 2

4. Inventarski broj 274

Fragment posude - kultura Chancay

Gornji dio posude od koje se sačuvao samo dio koji odgovara lieu i uresu glave; pripada istom tipu prethodno opisane keramike. Smjesa gline crvenkaste je boje, ispod engobe vidljivi su tragovi poliranja. Oči su reljefne, obrubljene izbočenim rubom, nos je plastičan i ima dvije rupice koje predstavljaju nosnice. Usta mala i poluotvorena, brada ponešto isturena. Uši su izmodelirane, a u resicama su kao dodatak umetnute okrugle nausnice; sa stražnje je strane vidljiva insertacija nausnica. Na donjoj strani lica oslikana je linija koja obuhvaća bradu od uha do uha, te dvije vertikalne crte na svakom obrazu. Oko gornjeg otvora pojavljuje se traka širine 4 cm, obrubljena dvjema usporednim linijama koje su obojene crvenkastomedom bojom, zatim male okomite crte koje zatvaraju devet izbočina raspoređenih po cijelom obrubu. U sredini stražnje strane sačuvan je dio ruke oslikane kosim crtama između kojih su točke. Ovaj fragment je veoma ostećen i nemarno restauriran. Otvor posude je ovalnog oblika i mjeri 10,4 x 12,5 cm.

Velieina: sačuvana visina 10,7 cm

Tabla 3, broj 3

KULTURA CHIMÚ

Na području Anda, u takozvanom postklasičnom periodu, javljaju se dvije velike kulture čiji se razvoj odvijao od 1100. do 1470. godine naše ere. To su kulture Chimú i Chancay koje iščezavaju nakon prodora Inka².

Kultura Chimú se za vrijeme svoga najsnažnijeg procvata prostirala od Tumbesa na sjeveru sve do Carabaylloa u Limi na jugu. Bilo je to kraljevstvo, gotovo carstvo, koje je participiralo u militarističkim idealima svoga vremena; glavni grad mu je bio Chanchan, najveći arheološki grad Perua, smješten približno 4 km zapadno od današnjeg grada Trujilla.

Njegova se privreda prvenstveno bazirala na poljoprivredi i trgovini zanatskim proizvodima. Specijalizirali su se u obradi zlata i srebra, izrađujući upotrebne predmete, ukrase i skulpturice, jednako u punom materijalu kao u šupljem ili lisnatom.

Keramika Chimú prepoznaje se prema svom kovinastom sjaju koji se postizavao kombinacijom dimljenja površina i obrade poliranjem, monokromna je i predominantno crna, a izrađivala se u kalupima. Stijenke su se dekorirale urezivanjem i reljefom; prevladavaju kuglasti oblici čupova okrugloga dna s grlom u obliku stremena. Čupovi s drškom priljubljenom uz trup i uz grlo posude. U dekoraciji čest je niski reljef i točkasta osnova; dekorativni elementi su često spirale, meanderi, stepeničasti ukrasi i krugovi.

KULTURA CHANCAY

Smjestila se na središnjem dijelu obale i zaposjela doline Chancay i Chillón, šireći svoje utjecaje sve do Rimaca. Razvila je urbana središta sa zgradama za odvijanje ceremonija i za administraciju, služeći se u gradnji blatom i kamenom. Poljoprivreda, razvijajući se u tako negostoljubivoj sredini, iziskivala je veliko domišljanje kao što su izgradnja terasa za obradivanje, kanala za navodnjavanje i rezervoara za vodu.

Ova je kultura prvenstveno poznata po svojoj keramici, tkanju i obradi drveta. Osobito se ističe izrada tekstila koji, unatoč tome što se proizvodio u velikim količinama, svojom kvalitetom dokazuje visoki stupanj specijalizacije; osobito su značajne

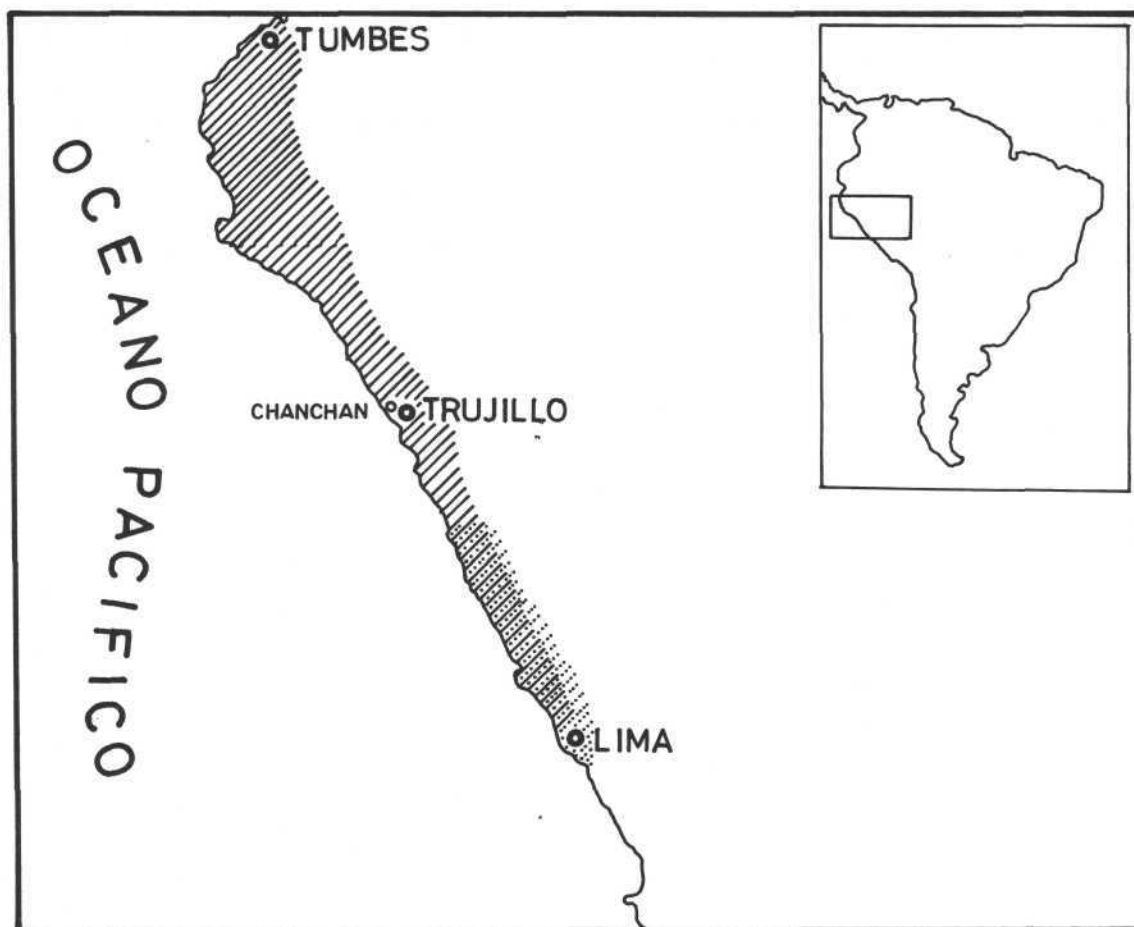
² Luis Guillermo Lumbreras, *De los pueblos, las culturas y las artes del antiguo Perú*. Moncloa-Campodónico - Editores Asociados Lima, 1969.

lagane, tanke tkanine, čipke, slikanje na platnu i tehnika brokata.

Oblici posuda su raznovrsni, no najčešće se javljaju čupovi kuglastog oblika sa širokim grlom na kojemu je izmodelirano i oslikano ljudsko lice, dotjerano ličilom i sa ukrasnim pokrivalom na glavi; to su lica muškaraca, nose velike naušnice, u rukama drže čašu, vjerojatno ritualnog značenja.

Ova je keramika uglavnom gruba, hrapave površine, što je uvjetovano upotrebom veoma zrnaste gline kao i engobe. Za izradu keramike upotrebljavani su kalupi, što dokazuje da je proizvodnja imala gotovo industrijske razmjere.

Ova je kultura razvila snažnu meduregionalnu trgovinu čime joj je omogućen kontakt sa susjednim državama. Pala je pod dominaciju Carstva Inka u XV. stoljeću.

SIMBOLOGIA

● PUNTOS DE REFERENCIA

○ SITIO ARQUEOLOGICO

//// CULTURA CHIMU

..... CULTURA CHANCAY

Tabla 1

1

2

3

4

Tabla 2

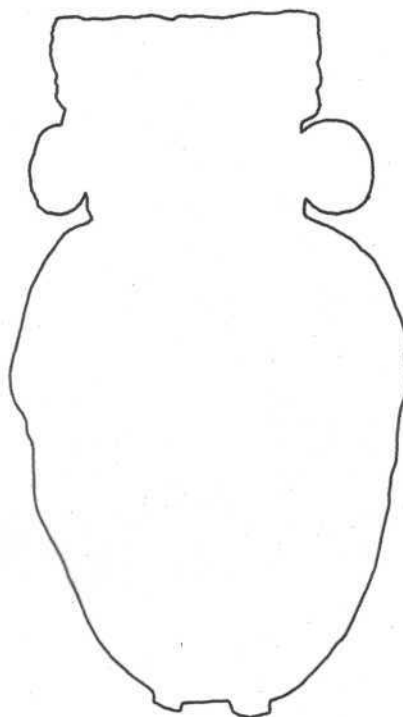
1

2

3

4

Tabla 3